

T+R FORUM

(/)

HALE TENGER'LE YENİ SERGİSİ RÜZGÂRLARIN DİNLENDİĞİ YER

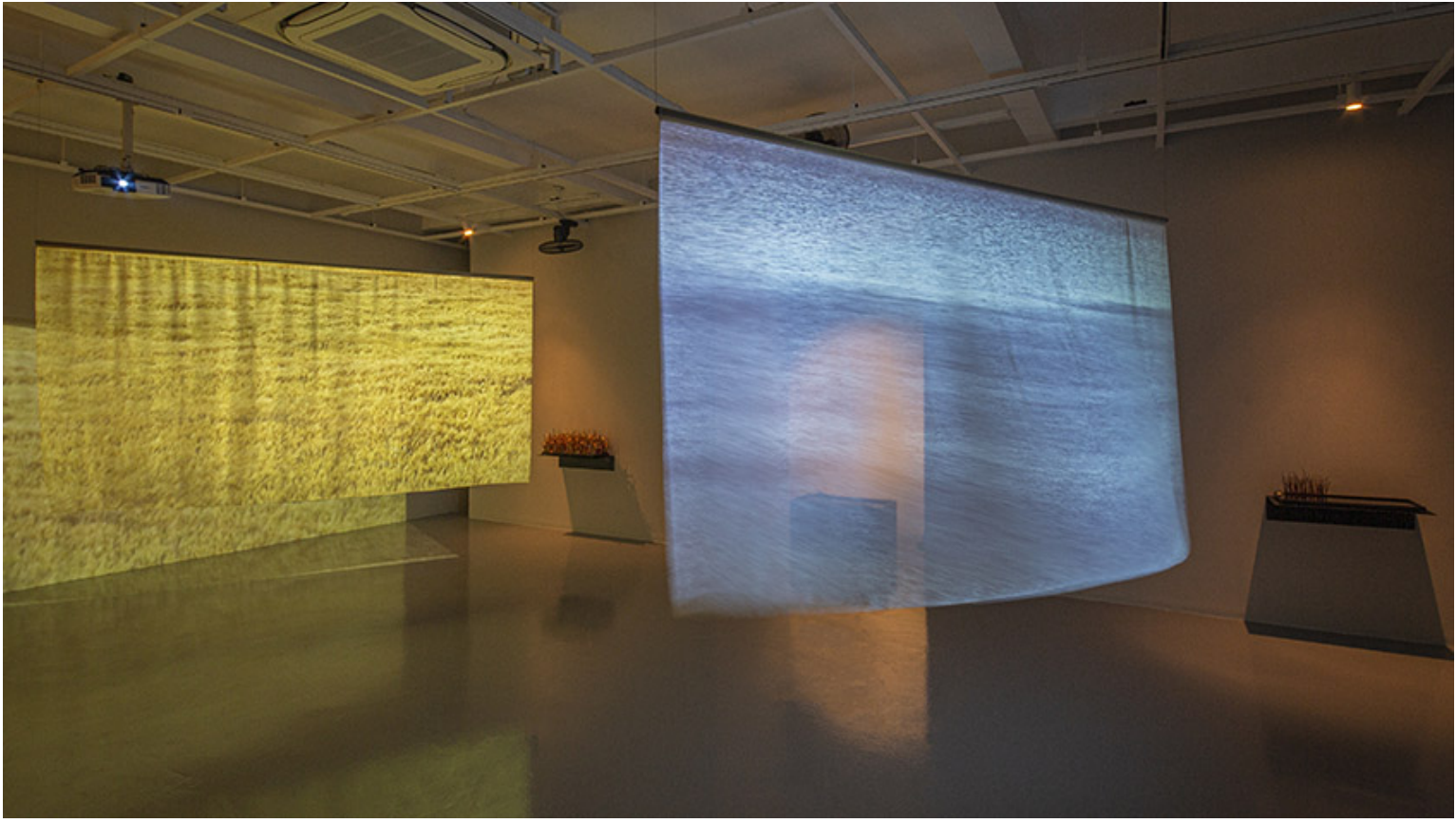
Çıkarmadık su altındaki ölüyü

15.01.2020

Söyleşi: Ayşegül Oğuz (/component/tags/tag/aysegul-oguz), Anıl Olcan (/component/tags/tag/anil-olcan)

Güncel sanatın öncü isimlerinden Hale Tenger, bugüne kadar sergilerinde Edip Cansever'le defalarca temas kurdu. Ama bu kez Cansever'in 1980 dönemi şiirlerinden "Rüzgârların Dinlendiği Yer", Tenger'in imge âleminde yeni bir ilişkiye kapı araladı, dil ve belleğin muğlaklığı üzerinde yeni bir temel kurdu. Tenger'in kişisel sergisi "Rüzgârların Dinlendiği Yer" 18 Ocak'a kadar Galeri Nev İstanbul'da görülebilir. Edip Cansever şiiriyle ilişkisini, 1970'lerin sonundan bugüne türlü travmalarla şekillenen Türkiye'yi, sanatındaki ivmeleri Hale Tenger'le konuştuk.

Hale Tenger, *Rüzgârların Dinlendiği Yer*, 2019; sergi görüntüsü (Sergi Fotoğrafları: Laleper Aytek)

Rüzgârların Dinlendiği Yer sergisi Edip Cansever'in aynı adlı şiirinden ilhamla kurduğunuz bir sergi. Serginin oluşum süreci nasıl gelişti?

Hale Tenger: Daha önce de Edip Cansever'in şiirlerinden esinlendiğim veya bir-iki dizesini bir işimin adı olarak alıntıladığım oldu. *Rüzgârların Dinlendiği Yer* şiirinden iki dizeyi ilk olarak 2007'de bir yerleştirmede kullandım. Loş bir mekânın içinde yerlerde duran 16 adet oynar başlı vantilatör en yüksek hızda çalışıyor ve izleyici pervanelerin yarattığı rüzgâr altında kalıyordu. Bir projeksiyon aracılığıyla yere çok yakın bir hızda duvarlara yansıtılan “Çıkardık mı su altındaki ölüyü / Çıkarmadık su altındaki ölüyü” dizeleri odanın içinde hızla ve çepeçevre dönüyordu. Vantilatörlerin özellikle gereğinden çok daha uzun tutulmuş kabloları da yılanımsı bir şekilde zemine yayılıyordu. *Rüzgârların Dinlendiği Yer* şiiri yıllardır aklımda evirip çevirdiğim bazı başka Cansever şiirleri gibi bir köşede demlenip durdu. Zaman içinde bazı dizelerinin hayalimdeki görsel karşılıkları şekil değiştirdi, evrildi, bazılarıysa aynı kaldı. O şiirle hemhal olmaya çalışma hali zaten hep vardı. Mesela senelerdir, ara sıra, sırf bu şiirle ilintili olarak geyik fotoğrafı çekmeye çalıştım. Sonunda nihayet bu sene şiirin tamamına eğilerek onu üç boyuta taşıma şansım oldu.

Edip Cansever'e ilginizin, tekrar tekrar onunla birlikte düşünmenizin nedeni ne?

Cansever'den ilk defa 1995'te bir alıntı yaptım, "Dışarı çıkmadık, çünkü hep dışardaydık / İçeri girmedik, çünkü hep içerdeydik" 4. İstanbul Bienali sırasında gerçekleştirdiğim bir yerleştirmenin adıydı. Cevabi bir işti, çünkü üçüncü bienaldeki işim yüzünden bir yargılama sürecine maruz kalmıştım. Cansever'in bu dizeleri de inanılmaz derecede örtüşmüştü anlatmak istediklerimle, şiirin kendi başka "içeri / dışarı" olma hallerini içeriyor olsa da... "Rüzgârların Dinlediği Yer" şiiri Şairin Seyir Defteri adlı kitabında yer alıyor, bendeki 1980 yılı ocak ayında 1600 adet olarak yayınlanan ve içinde Mehmet Güleryüz'ün çizimlerinin olduğu 1375 numaralı bir baskı. Kitapta yer alan şiirler ne kadar sürelik bir çalışmanın ürünü, bilmiyorum ama, 1980 ocak ayında yayınlandığına göre, Türkiye'nin politik olarak çok karışık olduğu bir dönemde yazıldıklarını tahmin etmek zor değil. Cansever, Rüzgârların Dinlediği Yer şiirinde sadece "Çıkardın mı su altındaki ölüyü / Çıkardık mı su altındaki ölüyü / Çıkarmadık mı su altındaki ölüyü / Çıkardıktı su altındaki ölüyü" dizelerini belirgin bir biçimde şiirin geri kalanından dışarıya, sağa taşıyarak ayırıyor, adeta bir terazinin ağır kefesi gibi.

Edip Cansever'in "Rüzgârların Dinlendiği Yer" şiirini yazdığı 1980'ler, sonra '90lar ve şimdi... Hep bir nefes alamazlık durumu. Bu çok uzun bir yığılma süreci ve enerjimizi sürekli olarak bu durumla başa çıkma yöntemleri geliştirmeye harcıyoruz.

Bu dizelerdeki her bir satır bir öncekini boşluğa itiyor ve böylece sanki her şey havada kalıyor. Ama bir yandan da ölünün çıkarılmadığını anlıyoruz. Zira "çıkardıktı" lafı tam bir muğlaklık yaratıyor. Yaptık mı? Yapmadık mı? "Çıkardık" demek başka bir şey, "çıkardıktı" demek başka. Zaten tam da bu muğlaklıklarla yaşıyoruz. Çıkaramıyoruz bir türlü ölüyü. Bir çıkarsak belki o zaman önümüze bakabileceğiz, halbuki biz önümüze bakamıyoruz, geçmişin bir türlü kapanmamış defterlerinin yaprakları arasında, tuhaf bir muhayyile dünyasında sıkışıp kalıyoruz. Ama Cansever bu kurşun ağırlığında kısmın hemen arkasından öyle bir üç dize ile bitiriyor ki şiiri! "Geyiğin aynası büyü / Balığınki gökyüzü / Kirazlar, aynalar, sular..." Burada öncekinin aksine tamamen bir ışıltı, akışkanlık ve ümit var. Şiirde bir çeşit dilsizlikten, bir çeşit beraberlikten ve bazı karşılaşmalardan bahsediyor. "Yıllar yılı deniz kenarında yaşamış bir kızla / Hiç deniz görmemiş bir oğlanın karşılaşmasını / Anlatır gibi" dizeleri çok şey çağrıştırıyor, kişinin kendisiyle iç karşılaşmalarını olduğu kadar, bir diğeriyle ya da diğerleriyle karşılaşmasını, farklı coğrafyaların, kültürlerin karşılaşmalarını, dolayısıyla bireysel hafızanın kolektif hafızayla karşılaşmalarını da akla getiriyor.

Fotoğraf: Ayşegül Oğuz

Yıllar içerisinde bu şiirle kurduğunuz bağ nasıl şekillendi? Bu zamandan baktığınızda nasıl bir kıyas yaparsınız?

Şiirin yazıldığı 1980'ler, sonra '90lar ve şimdi... Hep bir nefes alamazlık durumu. Bu çok uzun bir yığılma süreci ve enerjimizi sürekli olarak bu durumla başa çıkma yöntemleri geliştirmeye harcıyoruz. Yıllar önce bir arkadaşımın tanıdığımız biriyle ilgili üzüntüsüne tanık olduğumda "üzül, ama kendini üzme" demiştim. Kendim de ağzımdan çıkan bu lafa biraz şaşırılmışım ve arkadaşşıma söylediğimi aslında bir yandan kendime söylediğimi fark etmişim. Üzülmek ayrı bir şey, kendini üzme ayrı bir şey. Yıllar içinde hem kendi içimdeki değişimler üzerinden, hem de içinde yaşadığımız zamanın birikimleriyle şiirin bende yarattığı hüznün rengi değişti. Daha doğrusu, önceleri şiiri okuduğumda kasvetli, edilgen ve hatta hayatın anlamsızlığına dair tarafları ağır basarken, son yıllarda içindeki ışıltıyı, yaşam enerjisi barındıran, edilgenlik değil, akışkanlık içeren yönlerini de görür oldum.

Edip Cansever, *Şairin Seyir Defteri*'nin ardından 1980-81 yıllarında yazdığı şiirleri *Eylülün Sesiyle* adıyla yayınlıyor. "Derim ki bir semti iyi tanımak kadar / İyi tanımalı dünyayı / Açın radyolarınızı: eylülün sesi / Bu dünyada can sıkıntısının bir başka anlamı var baylar" dizeleri sanki o günleri tasvir ediyor gibi. Ne dersiniz?

Evet, bir kere *eylül* diyerek zaten bir çerçeve çiziyor. İnsanın aklına hemen devlet radyo ve televizyonundaki beyin yıkama haberleri geliyor, zaten o dönem başka yayın kaynağı yoktu. Bence Cansever toplumun içinde olduğu derin sıkıntılara kulak tıkayanlara, kendi sırça fanusunda sıkılmayı can sıkıntısı sanan vurdumduymazlara sesleniyor. "Rüzgârların Dinlendiği Yer" şiirinde de "Çıkardın mı su altındaki ölüyü..." dizelerinin altını çizerek bunu yapıyor.

“Alnında iri bir zeytinin derinliği” diyor Cansever. Bu da sanki bir kurşun yarası, ama zeytinle tarif ediyor. Zeytin barışı çağrıştıran bir kelime, ama zeytinin kendi yok, sadece boşluğu var. İşte biz de bu satırlar yazıldıktan kırk sene sonra alnımızda aynı boşlukla yaşıyoruz.

“Kupkuru bir sargıydı da üstünde bozkır” dizesi sürekli bir yaralılık haline işaret ediyor, ardı arkası kesilmeyen travmalara. Biz çocukken yaralanan yere önce tentürdiyot sürülür, üzerine de bir sargı bezi kapatılırdı. Yara iyileşmeye yüz tutup kabuk bağladığında ona gerilip yapışan sargı bezi çok zor çıkardı ve acı verirdi. Bana göre burada böyle bir atıf var. Yara var ve üstelik sanki bütün vücudunun derisi bir yaraymış ve sargı beziyle sarılmış gibi. “Alnında iri bir zeytinin derinliği” diyor. Bu da sanki bir kurşun yarası, ama zeytinle tarif ediyor. Zeytin barışı çağrıştıran bir kelime, ama zeytinin kendi yok, sadece boşluğu var. İşte biz de Cansever bu satırları yazdıktan kırk sene sonra alnımızda aynı boşlukla yaşıyoruz.

TRT Arşiv’de Ahmet Oktay’ın o yıllardaki programında sigara tellendirdikleri şahane bir söyleşi var, Edip Cansever orada kendini umutlu bir insan olarak tarif ediyor...

Başka bir şekilde başa çıkamadığım için ben de umutlu oldum galiba. (gülüyor) Ama böyle olmak için epey uğraştım kendimle, hâlâ da ara sıra uğraşmam gerekiyor. Çok uzun yıllar boyunca psikanaliz dahil bilimum şifa sapaklarına girdim. Ama bunca emeğime rağmen bunu yapamadığım zamanlar, kendimi çok kötü hissedip üretemediğim zamanlar oldu. En son 2016’da yokladı bu durum beni. Endişe seviyem tavan yaptığında, ki bir müddettir doğru düzgün pek bir şey yapamaz olmuştum, bir akşam vakti kendimi kendi evimde bir yere oturamaz halde buldum. Buldum diyorum, çünkü öyle bir andı ki, hani ya kendinize bakıp bir çare bulacaksınızdır ya da hastalığa doğru yelken açacağınızı berrak bir şekilde idrak edersiniz. Kendimi şifalandırmam gerekiyordu, öyle yaptım. O halimle ne kendime ne çevreme bir katkı olabilir. O sıralarda çevremde birçok tanıdığım da çeşitli ruhsal sıkışmalar yaşıyordu. İnsanlar ruhsal sıkıntılarının biricik olduğunu ve bunun bir kırılgnalık, zayıflık işareti olarak görüleceğini düşünerek anlatmaya çekiniyorlar, ama siz açık yüreklilikle yaşadığınız sıkıntılı halden bahis açarsanız da bir düğmeye basılmış gibi kendi versiyonlarını anlatmaya başlıyorlar. Pina Bausch’un güzel bir lafı var, “kırılgnlıkların senin gücündür” diye. Sonuçta bu açıklhava hapishanesi koşullarında delirmemek için hepimizin umutlu olması lâzım.

Hale Tenger, *Geyiğin aynası büyü*, 2019; video, silindirik alüminyum kutu, müze camı, vinil ters projeksiyon perdesi, ayna

Umut ihtiyacınız mı şiiri çağırmanıza neden oldu?

Yok, şiir çok eskiden beri hep vardı. Ümit Kıvanç “*ümidim yok, inadım var*” demişti seneler önce, henüz televizyon kanallarına farklı seslere yer verme yasağı gelmemişken. (*gülüyor*) Böyle bir şey benimkisi de. Edip Cansever de bir parça bile umutlu olmasa zaten yazmaya devam edemezdi. Benimki bu coğrafyanın, dünyanın halihazır koşullarında zaruri bir ümit, yani benim dünyamdaki karşılığı lay lay lom bir ümit asla değil, kendimi bildim bileli hiç öyle olmadım. Herkes kendi dünyasıyla okuyup yorumluyor bir şiiri, şiirin cazibesi de dilin muğlaklığına dayanıyor. Ben de bu şiiri sergiye tabii ki kendi dünyamla taşıdım. 2007’de duvarlarda dönüp duran yazıda da, şimdiki sergide yanık motor yağı içinden sırayla çıkıp kaybolan yazıda da, şiirdeki dörtlüden sadece ortadaki “*Çıkardık mı su altındaki ölüyü / Çıkarmadık su altındaki ölüyü*” dizelerini alıntılıyorum. Yani orada benim sesim de devreye giriyor, üstelik çok net bir şekilde.

Yüzleşme cesaret ister, irkilerek ve yadırgayarak yüzleşilir. Çocukluğumdan beri vuku bulan politik cinayetlerin haddi hesabı yok, ama Hrant Dink öldürüldüğünde çok uzun süren bir yasım oldu. Öncesinde, bir dönem, politik cinayetler durulmuştu ve barış olacak diye ümitlendik. Naif bir şekilde inandırmışım ben de kendimi, ama bitmemiş.

“Su altındaki ölü”yü nasıl somutlaştırabiliriz? Dizelerden ölünün çıkarılmadığının anlaşıldığını söylemişsiniz...

Evet, çıkmadı. Görünüyor ki, bu şekilde yaşamaya devam ettiğimiz sürece de çıkmayacak. Yüzleşme cesaret ister, irkilerek ve yadırgayarak yüzleşilir. Sırça fanusunda yaşarken konfor içinde yüzleşmek mümkün değil. Her karşılaşma, her yüzleşme bir terbiyedir. Çocukluğumdan beri vuku bulan politik cinayetlerin haddi hesabı yok, ama Hrant Dink öldürüldüğünde çok uzun süren bir yasım oldu. Öncesinde, Türkiye standartlarına göre göreceli uzunlukta bir dönem, politik cinayetler durulmuştu ve barış olacak diye düşündük, ümitlendik. Naif bir şekilde inandırmışım ben de kendimi, ama bitmemiş. Aslında normal, sağlıklı olanı inanmaktı. Yaşamım boyunca Türkiye’de sayısız katliam, yok edilme oldu, ama Dink cinayetine vücudumun farklı bir isyanı vardı. Cenaze törenindeki kalabalık da pek çok kişinin böyle hissettiğinin işaretiydi. Bu uzun yas sürecimde çok düşündüm ve sonunda bu cinayetle birlikte kızımın geleceği için de bir ümidimin kalmadığını anladım ve bu idrak bir şeyi yardı bende.

Bu yas döneminin ardından Gezi’nin ortaya çıkışı sizin için umut duygusunu tekrar güçlendirdi mi?

Evet. İnanılmaz bir enerji ve umut yükselmesi yarattı. Benim mesleğim açısından o döneme bakarsak Haset, Husumet, Rezalet sergisi için (Ocak-Nisan 2013) Böyle Tanıdıklarım Var III’ü yapmam tam Gezi’den önceydi. Eski Arter’in Beyoğlu’na bakan vitrinine artık gazetelerin üçüncü sayfalarında bile yer bulamayan Diyarbakır sokak çatışmalarının ve bir önceki haftanın Cumartesi Anneleri’nin röntgen filmlerine basılı imajlarını koymuştum. Hiçbir yerde yayınlanmayan imajları vitrine koyuyorum, gece de ışıklar açık... Acaba bir şey olur mu diye düşündüm, ama olmadı. Kısa süre sonra Gezi başladı. Gezi sırasında hemen her gün o kalabalıkların içinde çekim yaptım, normal zamanda biri çarpmadan adım atamayacağınız Taksim ve civarında, o kalabalıkların –ki her kesimden, her yaştan insan vardı– içinde bir gün bile biri koluma çarpmadı, hatta değmedi, kameramı sarsmadı. O çok tılsımlı bir birlikteliktir. O kalabalıkların içindeki herkes adeta havada yüzüyordu, birbirine değmeden, muazzam bir akışkanlıkla. Şimdiyse Cumartesi Anneleri Galatasaray Meydanı’nda bile toplanamıyor.

Hale Tenger, *Balığın büyüğü gökyüzü*, 2019; video, oval alüminyum kutu, müze camı, vinil ters projeksiyon perdesi, ayna

Edip Cansever'in şiirine içkin olan, insan tekini çerçeveleyen somut olaylar ve kişisel dünya arasındaki gerilimin sergide görülebildiğini düşünüyor musunuz?

Sergiye taşımaya çalıştığım muhtelif "tartma", "birliktelik" ve "dilsizlik" halleri var (*Yani bir kır çiçeği kendini yoklardı önce / Doğayı tartardı sanki*... "Yıllar yılı deniz kenarında yaşamış bir kızla / Hiç deniz görmemiş bir oğlanın karşılaşmasını / Anlatır gibi / Bir çeşit dilsizliği, bir çeşit beraberliği"...).

İnsanın kendisini, karşısındakini ve çeşitli karşıtlıkları tartma hallerini ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan muğlaklıkları aktarmak istedim. Bu muğlaklığı gerilim gibi algılıyoruz, ama aslında bu bir varoluş yasası bence. Bu karşılaşmalara gerilim olarak değil, sonsuz bir akış içindeki çarpışmalar, sanki bir bileşik kaplar prensibi gibi bakmak sanırım yaşamın olağan akışına daha uygun. Sergide bu çarpışmalara/gerilimlere dair görseellikleri deniz ve bozkır videolarında, onların arasında, arkasındaki karşılaşmalarda, perdelerin uçuşması ve yarı transparanlıkları sayesinde oluşan geçirgenlikler, aralanmalar ve üst üste binmelerde veya *Karşılaşmalar* adını verdiğim küçük bronz heykelciklerin yarattığı kendini, birbirini yoklama/tartma hallerinde yakalamak mümkün. Ayrıca sergide göze çarpmayan, ama çok önemli bir başka unsur daha var, günümüzün en hayati konusuna, insan-doğa çarpışması kaynaklı iklim felaketine işaret eden.

Dinlerin hepsinde bir cehennemden bahsediliyor. Şu anda bu cehennem başladı zaten. Belki de yanarak öleceğimize dair bir kadim bilgidir. Temennim, başa çıkamayacağımız bir virüs veya her ne ise o sebeple biz yok olalım, ama diğer canlı cansız her şey kalsın.

Bu işlerden birinde akarsu içinde yüzü gökyüzüne dönük kalakalmış bir ölü balık görüntüsü var. Videodaki bu balığa halk dilinde Sokkan ya da Sokar deniyor, Latince adıyla *Siganus Luridus*. Aslen Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ne özgü bu balık Süveyş Kanalı nedeniyle Akdeniz'e sonradan yayılmış. Bu yayılmaya *Lessepsian Göçü* deniyor ve adını Süveyş Kanalı'nın geliştiricisi Ferdinand De Lesseps'ten alıyor. Diğer iş ise, yanık motor yağı içinden yükselen, bir nevi taşlaşmış veya rengi itibariyle yanmakta olan bir ormanı çağrıştıran heykel. Yanmakta olan ormanlar, hayatını çaldığımız canlılar ve cansızlar için bir ağıt.

Ömer Madra *inferno* diyor bu duruma...

Hiçbir dinle alâkam yok, ama hepsinde bir cehennemden bahsediliyor. Şu anda bu cehennem başladı zaten. Belki de yanarak öleceğimize dair bir kadim bilgidir. Benim temennim, başa çıkamayacağımız bir virüs veya her ne ise o sebeple biz yok olalım, ama diğer canlı cansız her şey kalsın.

Toplumsal hafızayı geri çağırın işlerinizden farklı olarak bu sergide bir şiirin peşinden giderek başkasının yarattığı imgelemi kendi imgeleminize çekiyorsunuz. Sanat diliniz açısından bu durumu nasıl yorumlarsınız?

Daha çerçevesi belli işlerime kıyasla bu tür işler izleyicisine farklı bir kapı aralıyor, ona daha geniş, sınırları daha muğlak bir alan sunuyor. 1990'daki ilk sergimden beri kimi zaman bir şarkı sözü, kimi zaman bir şiir, bazen bir düzyazı, hatta bazen sadece bir dize bende görsel bir karşılık bulmuştur. Ama bu bir imgelemi kendi imgelemime çekmek eylemi olmaktan çok, daha spontan, bir anda oluşan duygulanımlar ile oluyor. Yani bir niyetle olmuyor, zaten yapmakta olduğum sıradan bir okuma, işitme eylemi sırasında kendiliğinden oluşuyor, hayalimde vücut buluyor.

2007'de yaptığınız yerleştirmeye bu sergide kullandığınız “Çıkardık mı su altındaki ölüyü / Çıkarmadık su altındaki ölüyü” dizeleri arasında görselleştirme açısından farklar var. Zaman içinde bu kelimelerin görsel olarak dönüşümünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

2007'de yaptığım yerleştirme nerede kurulursa kurulsun, mekânın zemininin parlak olması gerekiyor, ki o yazı çepeçevre dönerken adeta yerde su varmış gibi bir yansıması olsun. Fanlar ve yansımalar arasında ölüyü çıkarmamış olma halinin bir havalandırması söz konusu, yani bir temenni var orada, belki çıkarılır ölü su altından diye. Bu sergideki siyah yağın içinden çıkan ve tekrar gerisin geri kaybolan yazılar ise çok daha ağır bir karanlığı barındırıyor. Bir kuyu gibi. Siyah madde gibi. Düşenden bir daha haber alınamayan dipsiz kuyular gibi.

“Geyiğin aynası büyü / Balığınki gökyüzü” diyor Edip Cansever. İnsanlık olarak halimizi düşündürüyor bana. Çok güzel yaşayabileceğimiz bir gezegendeyiz, ama bununla yetinemiyoruz. Mesela nedense bir Mars'a gitme arzusu var. Oraya gitsen ne fark eder, aynı bagajla gittikten sonra.

“Şiir başka bir dile çevrilemez” düşüncesinden hareketle, bir şiirin görselleştirilmesi sizin açınızdan nasıl bir süreç?

İlham almak, bir metinden yola çıkıp yarattığı çağrışımları, yansımaları başka bir boyuta taşımak benim yaptığım. Yani bir dilden başka bir dile bir şiirin çevirisi gibi değil ki zaten. Bazen bir metinden, şarkı sözü olabilir, şiir olur, düzyazı olur, yola çıkıyorum, bazen de kendim bir metin ortaya çıkarıyorum. Mesela *Rüzgârların*

Dinlendiği Yer sergisindeki gibi bir metod izleyerek bir metni üç boyuta taşıdığım bir başka işim de *Kant'ın Portresi* (1994). Boleslaw Miciński'nin aynı adlı denemesinden yola çıkarak, tıpkı "yazarın notu" kısmında Miciński'nin Immanuel Kant'ın portresini fırça ve boya yerine sadece "kelimelerle" resmetmek istediğini belirtmesi gibi, ben de benzer bir motivasyonla üç boyutlu bir Kant kişiliği inşa etmişim.

Hale Tenger, *Kirazlar, sular, aynalar*, 2019; video, bronz kiraz, antika bakır kevgir ve mermer lavabo, pirinç musluk, ayna, cam su damlası, monitör, video projeksiyon

Davet üzerine yaptığınız işleriniz nasıl bir süreçte şekilleniyor?

Mekân, coğrafya, zaman ve tema üzerinden bir düşünme, araştırma süreci oluyor. Çok zor bir süreç, ama keyif verici aynı zamanda. Kendiliğinden olan örtüşmeler de oluyor. Mesela birkaç yıl önce okuduğum Eduardo Kohn'nun *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human* (Ormanlar Nasıl Düşünür: İnsanın Ötesinde bir Antropolojiye Doğru) isimli kitabı son dönem düşüncelerimi ve dolayısıyla işlerimi çok etkiledi. Hatta Cappadox *Sessizlik* sergisi için gerçekleştirdiğim işimin başlığı *Hayat, Ölüm Aşk ve Adalet* Kohn'un Berkeley Üniversitesi'nde verdiği ve internet üzerinden dinlediğim bir dersinin başlığından –sadece bir kelimesinin yerini değiştirerek– bir alıntı. Diğer yandan, bu sergi öncesinde yaptığım son üç işimde de yer alan bir soru cümlesi var: “Yapmadan olabilir misin?” Hepsi birbirinden tamamen farklı üç metinde de yer verdiğim bu soruya evrilmiş düşüncenin arkasında ise Ursula K. Le Guin'in tercümesiyle ve dipnotlarıyla okuduğum Lao Tzu'nun *Tao Te Ching* (Metis, 2019) kitabı var.

Doğa rüzgâr eylemiyle bozkıra form veriyor. Nasıl ki ben ellerimle bir heykele form veriyorum, rüzgâr da denize ve başak tarlalarına benzerini yapıyor. Bu iki video, deniz ve bozkırdaki kabarma, inme, dalgalanma benim için serginin mekânını kuran iki temel unsur. Dünyaya ve bir karşılaşmaya çapa atıyor.

Neyi kapsıyor “yapmadan olabilir misin”?

Çin konsepti *wu wei*'ye dayanıyor. “Yapmamaya çalışmak” veya “yapmamayı yapmak” olarak tercüme edilebilir (*trying not to try*). Daha çok “müdahale etmemek” anlamı ilgimi çekiyor, insanlığın doğada ne varsa hep ondan alıp onu geri dönüşü olmayacak şekilde kullanma ve bozma hali ile ilgili olarak. Yapmadan olamıyoruz. Sürekli yapma halimizle kendi kuyumuzu kazıyoruz.

Akademiden mezun olup kariyerinizi oluşturmaya başladığınız dönemde kafanızda nasıl bir gelecek vardı? Politik bir söylemi arzuluyor muydunuz?

Kendimi öyle buldum, plan programla değil, kendiliğinden oldu. İçimden gelen sesi dinledim, durdurmaya çalışmadım kendimi. Bunun için sanatçı oldum sanırım. Bana bir nefes alanı yaratıyor. Küçükken İzmir’de oturduğumuz mahalledeki en yakın ilkokula gittim, o muhitin karışık yapısını yansıtan, farklı ekonomik katmanlardan gelen çocukların olduğu bir okuldu. Apartmandaki diğer tüm çocuklar ise uzak bir ilkokula gönderildiler aileleri tarafından. Ben o ocuk gözümle okulda şunu anlamıştım: Ekonomik durumu kötü olan çocuklar bir de iyi bir öğrenci değillerse hocalar tarafından itilip kakılıyorlardı. Derslerinde pek başarılı olmayan, ama ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarına ise dokunulmuyordu. Bunu görmüştüm. Sonraları hep iyi ki annem babam beni o okula yollamışlar diye düşündüm. Sınıf farkını bu kadar net başka bir şekilde öğrenemezdim. Belli bir kararla “ben şöyle bir sanat yapayım” demedim.

Hale Tenger, *Rüzgârların Dinlendiği Yer*, 2019; sergi görüntüsü

İşlerinizin güncelliğini koruması nasıl bir duygu?

Çok fena bir duygu. *Dışarı çıkmadık çünkü Hep Dışardaydık* işini 1995’te yaptım. 2015 yılında Mari Sprito bu işimi New York’ta sergilemek istedi. Kulübeyi saklamak aklıma bile gelmemişti o zamanlar, aklıma gelmiş olsa da imkânım yoktu zaten. İkna etti beni

ve kulübeyi yeniden yaptım. 2020 yılına geldik, şu anda Arter’de sergileniyor. İstemez miydik hepimiz bu işe bakıp “eskiden ne çok çile çekilmiş, neyse ki artık hepsi geride kaldı” demeyi.

Cezaevlerinin bugününü düşününce sergilediğiniz o hücreler masum bile kaldı. F-Tipi ve yüksek güvenli hapisaneleri düşününce...

Üstelik hapisane inşaatlarının gelir kapısı olarak görüldüğü bir dönemdeyiz. Korkarım Amerika’da uygulanan model getirilmek isteniyor. ABD’de hapisaneleri işleten şirketler var ve o şirketlere devlet para veriyor mahkûm başına. Bu yüzden ABD’de hapisaneler suçsuz Afro-Amerikalılarla dolu.

Gezi’nin ardından artan baskılarla birlikte çok kullanılan bir laf vardı ve bana fenalık getiriyordu: Neyi iyi yapıyorsak, onu yapmaya devam edeceğiz... Sonradan düşündüm, mesela Osman Kavala tecritteyken bile çalışmaya devam ediyor, keza Selahattin Demirtaş, birçok isim, Zehra Doğan... Orada, o hücrelerde çalışıyorlar! İlk başta bir kaçış cümlesi gibi geliyordu, şimdiyse bunu bir direniş olarak algılıyorum.

Rüzgârların Dinlendiği Yer’de ölüm hâkim temalardan biri. Edip Cansever şiirinde de ölüm sık kullanılan metaforlardan. Siz bu bağlamda ölümü nasıl değerlendirdiniz?

Sınırlı ömrü olduğunun farkında olan bir tür olarak ölüm konusuyla baş etmek çok zor. Herkese nasip olabilecek bir şey değil. Çünkü yaşamak istiyoruz. Uçsuz bucaksız fikirler dönüyor insanın kafasında. Doğum ile ölüm bir çeşit muğlaklık. Muğlaklığın başına tahammül ediyoruz da, sonuna bir türlü tahammül edemiyoruz. Immanuel Kant kadar değiliz belki, ama hepimizde bir kontrol takıntısı var. Sergideki ölü balığın akli var olamayacağı bir yerde kalmış. “Geyiğin aynası büyü / Balığınki gökyüzü” diyor ya Edip Cansever. Bizim insanlık olarak halimizi düşündürüyor bana. Çok güzel yaşayabileceğimiz bir gezegendeyiz, ama biz bununla yetinemiyoruz. Mesela nedense bir Mars’a gitme arzusu var. Burada eşit ve adaletli bir hayat kuramadan Mars’ta bir yaşam kurmaya çalışmak bana çok absürd geliyor. Oraya gitsen ne fark eder, aynı bagajla gittikten sonra.

Hale Tenger, *Çıkardık mı su altındaki ölüyü*, 2019; demir, alüminyum, yanık motor yağı, pleksi, mekanik aksam, kontrol ünitesi

Sergide mekânsal olarak bir yer tasvir ediliyor gibi. Rüzgârların Dinlendiği Yer hayali bir yer değilmiş gibi. Bu mekânı nasıl tarif edersiniz?

Evet, kesinlikle. Sergi mekânında bozkır ve deniz videosunu karşı karşıya koyduğunuz zaman iş doğrudan dünyaya bağlanıyor ve bir atmosfer yaratıyor. Orada benim için önemli bir şey var. Bozkır videosunda rüzgâr başakları eğip büküyor... Şiir yazma eylemiyle benim bu sergiyi kurmadaki eylemim ve doğanın eylemi... Bir üçleme var[↑] aslında kafamda. Doğa rüzgâr eylemiyle bozkıra form veriyor. Nasıl ki ben ellerimle bir heykele form veriyorum, rüzgâr da denize ve başak tarlalarına benzerini yapıyor. Bu iki

video, deniz ve bozkırdaki kabarma, inme, dalgalanma benim için serginin mekânını kuran iki temel unsur. Dünyaya ve bir karşılaşmaya çapa atıyor. Sergiyi kurarken de ilk olarak o iki videonun pozisyonu ile başladım. Kafamdaki mekân yerleşmesinin cisimleşmiş halini sergi salonunda gördüğümde omzumdan büyük bir yük kalktı. Çünkü aklındaki mekân içinde görmeden, insanda hep ya olmazsa, ya hayalimdeki gibi işlemezse diye bir endişe oluyor. Mekân yaratmaktan, hayalimdeki mekânı, atmosferi kurgulamaktan büyük keyif alıyorum.

Rüzgâr deyince aklımıza Gilles Deleuze ve onun “kaçış çizgileri” kavramı geliyor. Rüzgârların Dinlendiği Yer sizin için bir kaçış çizgisi, gerçekliğin başka tarafına geçmek gibi bir durumu imliyor mu?

Başta da konuşmuştuk, umudu aslında varoluşsal bir başa çıkma yöntemi olarak aşıladım kendime. Kendimi karartmadan günlerimi sürdürmeye çalışıyorum, çünkü karardığım zaman işe yaramaz oluyorum. Bu kadar ağır bir suskunluk dayatması altında yaşarken *Rüzgârların Dinlendiği Yer* de tabii ki boş yere çıkmıyor. Can simidi gibi tutunmak zorundayım, zorundayız. Akli melekelerimizi yitirmeden bu dönemi atlatmak zorundayız. Gezi'nin ardından artan baskılarla birlikte o günlerde çok kullanılan bir laf vardı ve bana fenalık getiriyordu: Neyi iyi yapıyorsak, onu yapmaya devam edeceğiz... Fena oluyordum duyunca, zaten senelerdir yapacağımızı yapıyoruz, daha ne yapacağız diye düşünüyordum. Bu bana bir kamuflaj gibi geliyordu. Sonradan düşündüm, mesela Osman Kavala o tecrit içindeyken bile çalışmaya devam ediyor, keza Selahattin Demirtaş ve birçok isim, fikir üretmeye devam ediyor, yeni projeler üretmek için, daha önceden başlattıkları projelerin tamamlanması için çalışıyorlar, keza Zehra Doğan içerde çalıştı, dışarda devam ediyor. Orada, o hücrelerde çalışıyorlar! Evet, “neyi iyi yapabiliyorsak yapalım” ilk başta bir kaçış cümlesi gibi geliyordu, şimdi ise bunu bir direniş olarak algılıyorum.

Bir söyleşinizde “idolüm yok, kimsenin de olmasın” diyorsunuz. Yine de size feyz veren, ilham veren isimler var mı diye sormak isteriz.

Tabii ki beğendiğim, etkilendiğim pek çok farklı alandan üretim var, ama bu üretimleri yapan kişinin her üretimini beğeneceğim anlamına gelmez, yani o anlamda idolüm yok. Ayrıca bu üretimleri beğenebilirim, ama ortaya çıkaran kişiyi tanıdığımda kafam denk gelecek diye bir şart da yok. Sonuçta bana göre idol meselesi bir hiyerarşi içerir ve başımıza gelen tüm kötülükler idol ve hiyerarşi meselesinden çıkmıştır. Yine aynı şeyi söylemek isterim: İdolüm yok, kimsenin de olmasın.

MARGUERITE DURAS MODA SAHNESİ'NDE (/kultur-sanat/569-ihhtimal-olarak-yeni-bir-sarki)

İhtimal olarak “Yeni Bir Şarkı” (/kultur-sanat/569-ihhtimal-olarak-yeni-bir-sarki)

75. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE OSMAN CEMAL KAYGILI (/kultur-sanat/555-yoksul-istanbul-un-vefakar-yazari)

Yoksul İstanbul'un vefakâr yazarı (/kultur-sanat/555-yoksul-istanbul-un-vefakar-yazari)

NALAN YIRTMAÇ'LA İSİM, ŞEHİR, BİTKİ, HAYVAN (/kultur-sanat/539-icimizden-kopan-bunlar)

İçimizden kopan bunlar (/kultur-sanat/539-icimizden-kopan-bunlar)

MURAT MERİÇ İLE BİR YILBAŞI GECESİ (/kultur-sanat/538-tarihlerde-kiriliriz-sarkilarda-bulusuruz)

Tarihlerde kırılırız, şarkılarda buluşuruz (/kultur-sanat/538-tarihlerde-kiriliriz-sarkilarda-bulusuruz)

107. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE AHMET MİTHAT EFENDİ (/kultur-sanat/535-donusumun-velud-yazari)

Dönüşümün velûd yazarı (/kultur-sanat/535-donusumun-velud-yazari)

Hakkımızda (/hakkimizda)

RSS (/?format=feed)

İletişim (/iletisim)

